

**ArcheoPro Archeologisch rapport
Nr. 11059**

**Schey 11, Noorbeek
Gemeente Eijsden-Margraten
Bureauonderzoek**

Versie 07-06-2011

(Zonder opmerkingen zal deze versie na 3 maanden als definitief rapport worden opgeleverd)

Rob Paulussen

Juni 2011

ArcheoPro

ArcheoPro Archeologisch rapport Nr. 11059

Schey 11, Noorbeek Gemeente Eijsden-Margraten Bureauonderzoek

Versie 07-06-2011

(Zonder opmerkingen zal deze versie na 3 maanden als definitief rapport
worden opgeleverd)

Colofon

Opdrachtgever: Aelmans, Kerkstraat 4, 6367 JE Voerendaal
Status: versie 07-06-2011

Projectcode : 11-096
Bestandsnaam : ArcheoPro, Schey, Margraten, 2011 06 07
Opgesteld conform KNA 3.2
Archis onderzoeksmelding (OM nummer): 46.963
Bevoegd gezag: Gemeente Eijsden-Margraten
Opslagplaats documentatie: Provincie Limburg

Auteur: Rob Paulussen
Projectleider : Rob Paulussen
Projectmedewerkers: Richard Exaltus, Joep Orbons
Onderaannemers: nvt
Autorisatie: Drs. R.P. Exaltus; senior-archeoloog

ISSN : 1569-7363

Uitgegeven door ArcheoPro
© Copyright 2011 ArcheoPro, Maastricht

ArcheoPro

Holdaal 6
NL 6228 GH Maastricht
Nederland

Tel : 0(0 31) 43 3672586
Fax: 0(0 31) 43 3672585

Kamer van Koophandel Limburg: 14117581
e-mail: info@archeopro.nl
www.archeopro.nl

Inhoudsopgave:

Samenvatting.....	4
1 Inleiding	5
1.1 Algemeen	5
1.2 Locatiegegevens:.....	5
1.3 Onderzoek.....	5
2 Bureauonderzoek	8
2.1 Methode en bronnen	8
2.2 Geo(morfo)logie en bodem.....	9
2.3 Referentieprofiel	12
2.4 Archeologie.....	16
2.5 Informatie amateurarcheologen	17
2.6 Historie.....	19
2.7 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	25
3 Conclusies en aanbevelingen (selectieadvies)	27
Verklarende woordenlijst.....	28
Archeologische tijdschaal	28
Bronnen.....	28
Literatuur.....	29

Samenvatting

In mei 2011 is door ArcheoPro een archeologisch bureauonderzoek (BO) uitgevoerd met betrekking tot een terrein gelegen aan de Schey 11 te Margraten.

Bureauonderzoek heeft tot doel om op basis van beschikbare informatie te komen tot een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel. Hiermee kan de vraagstelling beantwoord worden of binnen het plangebied archeologische waarden aanwezig (kunnen) zijn en of deze vervolgonderzoek en/of planaanpassing vereisen.

Volgens het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel geldt voor het plangebied een hoge verwachting voor wat betreft de aanwezigheid van archeologische resten daterend uit het laat-paleolithicum, het mesolithicum, het neolithicum, de ijzertijd, de Romeinse tijd, de volle en late middeleeuwen en de nieuwe tijd. De verwachting voor resten daterend uit de vroege middeleeuwen is laag. Voor de bronstijd is de verwachting onbekend.

Op basis van bovenstaande resultaten wordt geadviseerd om bij graaf- en sloopwerkzaamheden binnen het plangebied dieper dan 30 cm –mv dan wel dieper dan een (nog aan te tonen) recente ophogingslaag, voorafgaand hieraan een inventariserend archeologisch onderzoek door middel van proefsleuven uit te voeren. Doel van dit onderzoek is om vast te stellen of er binnen het plangebied oudere nederzittingsresten aanwezig zijn, met name resten die meer inzicht kunnen geven in het ontstaan van Schey als ontginningsdorp vanuit Noorbeek en 's Gravenvoeren in vermoedelijk de volle of late middeleeuwen. Archeologisch dorpskernonderzoek dient ter toetsing van de tot op heden vooral op basis van geschiedkundige, historisch-geografische en paleoecologische bronnen geformuleerde ontginningsgeschiedenis van het Zuidlimburgse heuvelland.

Het proefsleuvenonderzoek mag enkel worden uitgevoerd op basis van een voorafgaand opgesteld en door het bevoegd gezag goedgekeurd programma van eisen (PvE). Indien de graafwerkzaamheden niet dieper zullen gaan dan de vermoede recente ophogingslaag, dient deze eveneens voorafgaand door middel van boor- of proefputtenonderzoek te worden aangetoond.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

- Opdrachtgever: Aelmans ROM, Kerkstraat 4, 6367 JE Voerendaal
- Geplande ingrepen: Op basis van de Ruimte voor Ruimteregeling worden een rijhal en een loods afgebroken. In ruil hiervoor mogen twee compensatiewoningen worden gebouwd, naast de planologische omvorming van de huidige bedrijfswoning in een burgerwoning (zie figuur 2). De twee woningen worden gerealiseerd naast de bestaande bedrijfswoning te Schey 11. Het grondverzet ten behoeve van de woningen en omvorming van de huidige bedrijfswoning is momenteel nog niet bekend, maar de initiatiefnemer heeft aangegeven dat het terrein is opgehoogd en dat voorafgaand aan de inrichting het ophogingspakket verwijderd zal worden.
- Archis onderzoeksmelding (OM nummer): 46.963
- Opgesteld conform KNA 3.2
- Bevoegd gezag: Gemeente Eijsden-Margraten
- Bewaarplaats vondsten: Provincie Limburg
- Bewaarplaats documentatie: Provincie Limburg

1.2 Locatiegegevens:

- Provincie: Limburg
- Gemeente: Eijsden-Margraten
- Plaats: Noorbeek
- Toponiem: Schey
- Globale ligging: Het plangebied ligt in de kern van Schey langs de doorgaande weg. (zie figuur 1 en 3)
- Hoekcoördinaten plangebied:
 - o 185873 / 309204
 - o 185873 / 309294
 - o 185955 / 309294
 - o 185955 / 309204
- Oppervlakte plangebied: 0,57 ha
- Eigendom: particulier (de heer Higgs)
- Grondgebruik: wonen en agrarische activiteiten
- Hoogteligging: ± 175 m +NAP
- Onderzoeksgebied bureauonderzoek: Cirkel met een straal van één kilometer rond het centrum van het plangebied

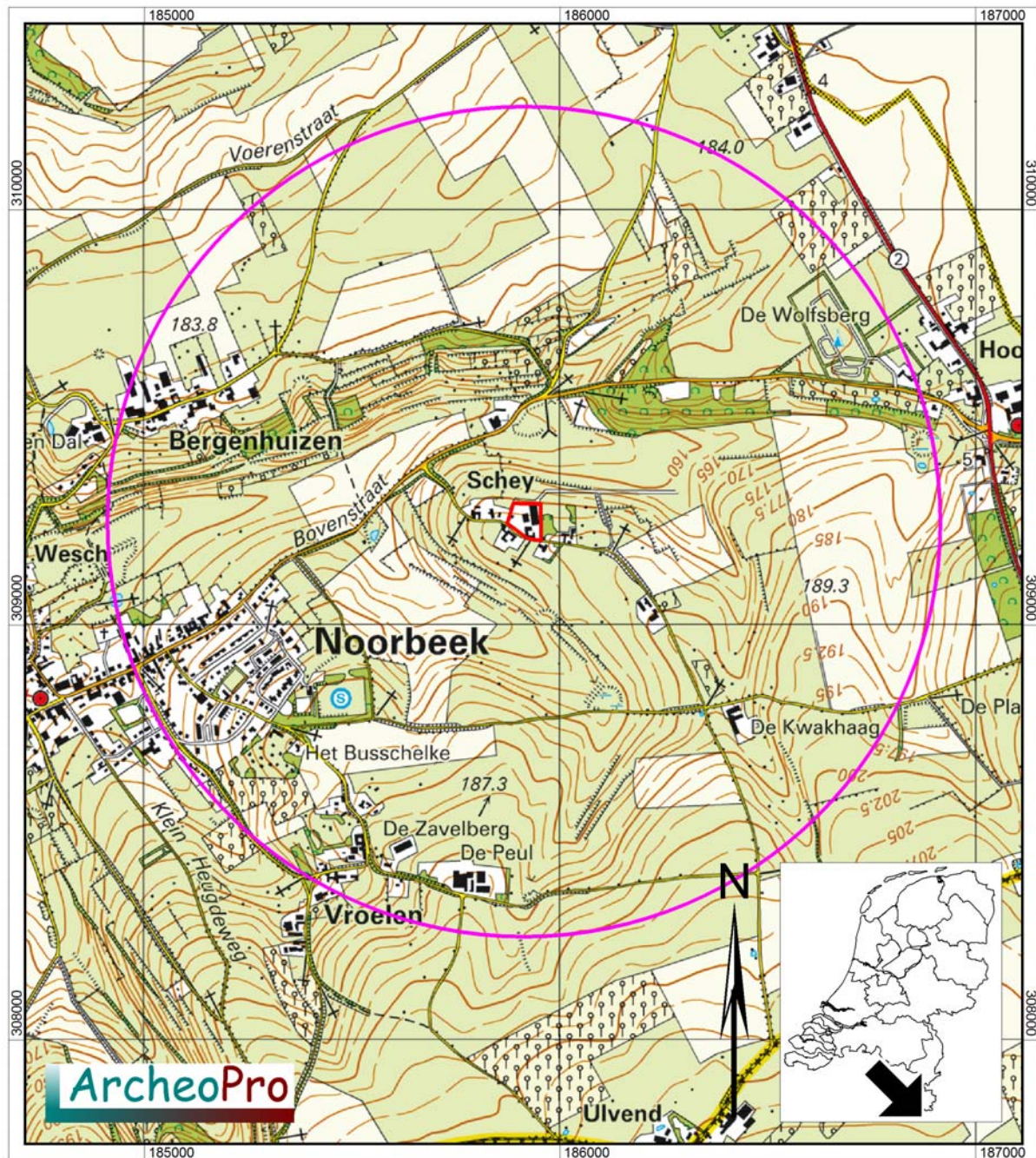
1.3 Onderzoek

In mei 2011 is door ArcheoPro een archeologisch bureauonderzoek (BO) uitgevoerd met betrekking tot een terrein gelegen aan de Schey 11 te Margraten.

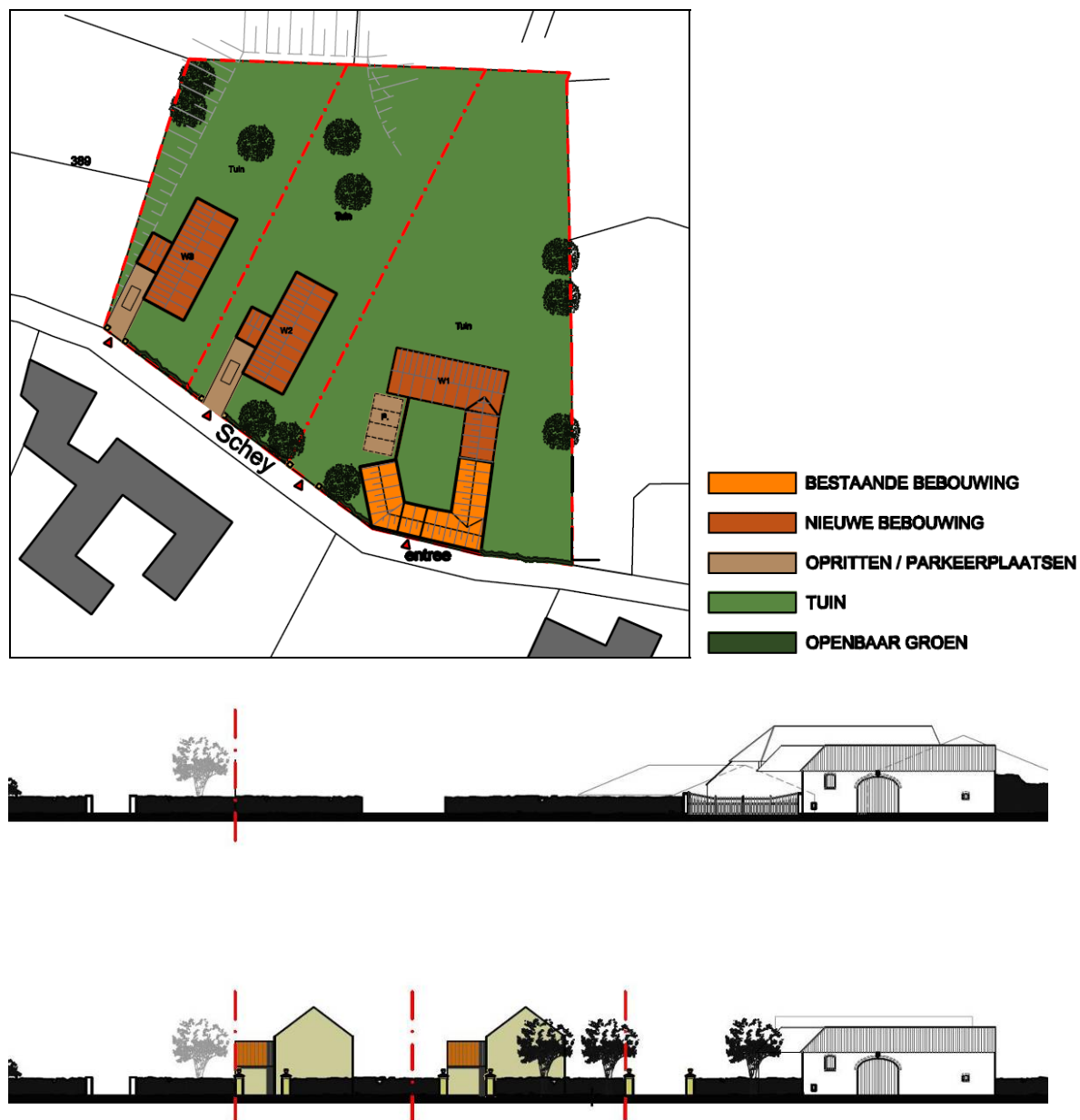
Bureauonderzoek heeft tot doel om op basis van beschikbare informatie te komen tot een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel. Hiermee kan de vraagstelling beantwoord worden of binnen het plangebied archeologische waarden aanwezig (kunnen) zijn en of deze vervolgonderzoek en/of planaanpassing vereisen.

ArcheoPro voert haar onderzoeken uit conform de hiervoor vastgelegde normen en richtlijnen en is door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) vergunning verleend tot het verrichten van bepaalde archeologische werkzaamheden in het kader van het doen van opgravingen, bestaande uit prospectie door middel van booronderzoek.

Het onderzoek is uitgevoerd door drs. R.P. Exaltus (senior-archeoloog), R.P.A. Paulussen Bc. (geograaf/KNA-archeoloog), en ing. P.J. Orbons (senior vakspecialist).

Figuur 1: De ligging van het plangebied (rood omlijnd) met daaromheen de cirkel die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

Figuur 2: De plankaart van het plangebied met de voorgenomen sloop- en bouwingsrepen in plattegrond (boven) en in het straatzicht bestaand (midden) en nieuw (onder).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode en bronnen

Tijdens het bureauonderzoek wordt door de bestudering van beschikbare bronnen, kennis vergaard omtrent de bodem en geologie van het onderzoeksgebied en de hierin bekende en te verwachten archeologische waarden. Aan de hand van de resultaten van het bureauonderzoek kan de beste aanpak voor het veldonderzoek worden bepaald.

Hierbij zijn de volgende bronnen geraadpleegd (voor bronvermelding zie literatuurlijst; dit geldt ook voor de kaarten die in de tekst opgenomen zijn):

- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
- Archeologische MonumentenKaart (AMK)
- ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS)
- Atlas van topografische kaarten Nederland 1955-1965, 1:50.000
- Bodemkaart van Nederland, 1:50.000
- Geomorfologische kaart van Nederland, 1:50.000
- Geologische kaart van Zuid-Limburg (oppervlaktekaart), 1:50.000
- Grote historische atlas van Nederland 1:50.000 1838-1857 (Deel Zuid)
- Grote historische topografische atlas van Nederland, provincie Limburg 1:25.000 1894-1926
- Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)
- Kadastrale minuutplan met aanwijzende tafels, 1830
- Overig historisch kaartmateriaal (indien gebruikt)
- Tranchotkaart 1805

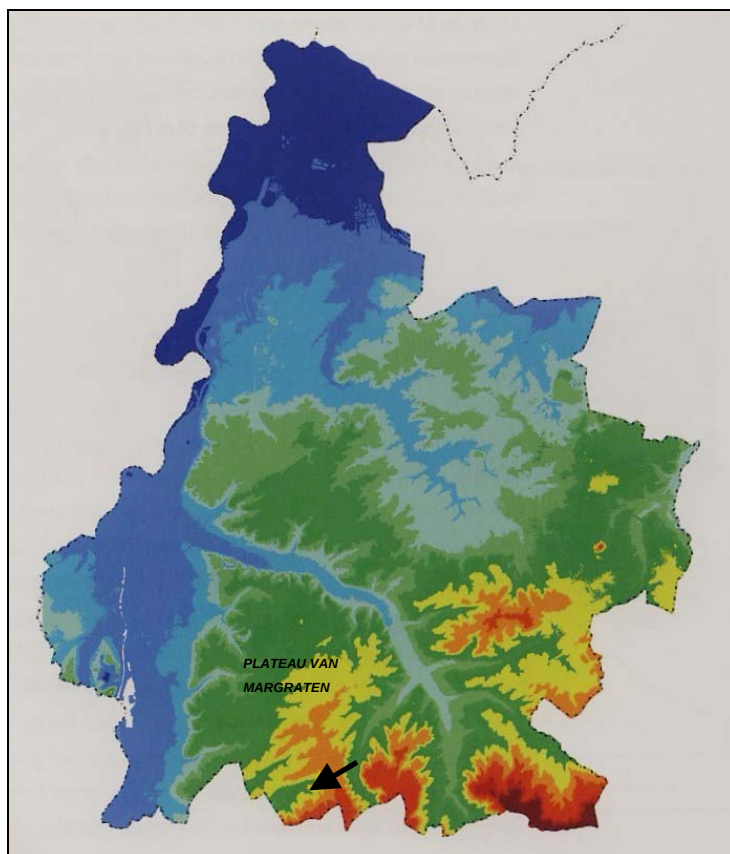
Figuur 3: Luchtfoto met daarop rood omlijnd het plangebied.

2.2 Geo(morfo)logie, aardkunde en bodem

Het plangebied ligt binnen het Zuidlimburgse lössgebied op het Plateau van Margraten. Het Plateau van Margraten is een restant van de Laat-Tertiaire en Pleistocene puinwaaier van de vroegere Oost-Maas. Het wordt begrensd door de dalen van de Geul in het noorden, de Gulp in het oosten, de Maas in het westen en de Voer in het zuiden. Door de eroderende werking van de Maas zelf en haar zijrivieren, is deze puinwaaier in een aantal erosieterrassen onderverdeeld.

Het plangebied ligt op het zogenaamde terras van Noorbeek. Dit terras is opgebouwd uit dikke pakketten grof Maasgrind en –zand, die zijn afgezet tijdens het Vroeg-Pleistoceen circa 1,95 miljoen jaar BP (formatie van Beegden). Deze fluviatiele terrasafzettingen zijn tijdens de laatste ijstijd (het Weichselien, ca. 115.000-11.000 jaar BP) afgedekt met een pakket eolische löss (leem) behorende tot de afzettingen van Schimmert (formatie van Boxtel). De dikte van het lösspakket kan plaatselijk meer dan 10 meter bedragen maar varieert sterk vooral als gevolg van erosie. De diepere ondergrond bestaat uit kalksteen, dat in een marien milieu is afgezet in het Laat-Krijt (ca. 65-83 miljoen jaar BP). Figuur 4 geeft de geologische situatie rondom het plangebied weer. Hieruit blijkt dat de bodem uit Maasterasafzettingen bestaat die echter door hellingafzettingen (mengsels van grind, zand en leem) kunnen zijn afgedekt. Iets ten noorden van het plangebied ontbreken deze Maasterasafzettingen en liggen de hellingafzettingen direct op de Gulpense kalksteen.

Figuur 4: Reliëfkaart van Zuid-Limburg op basis van het AHN met de ligging van het plangebied (zwarte pijl).

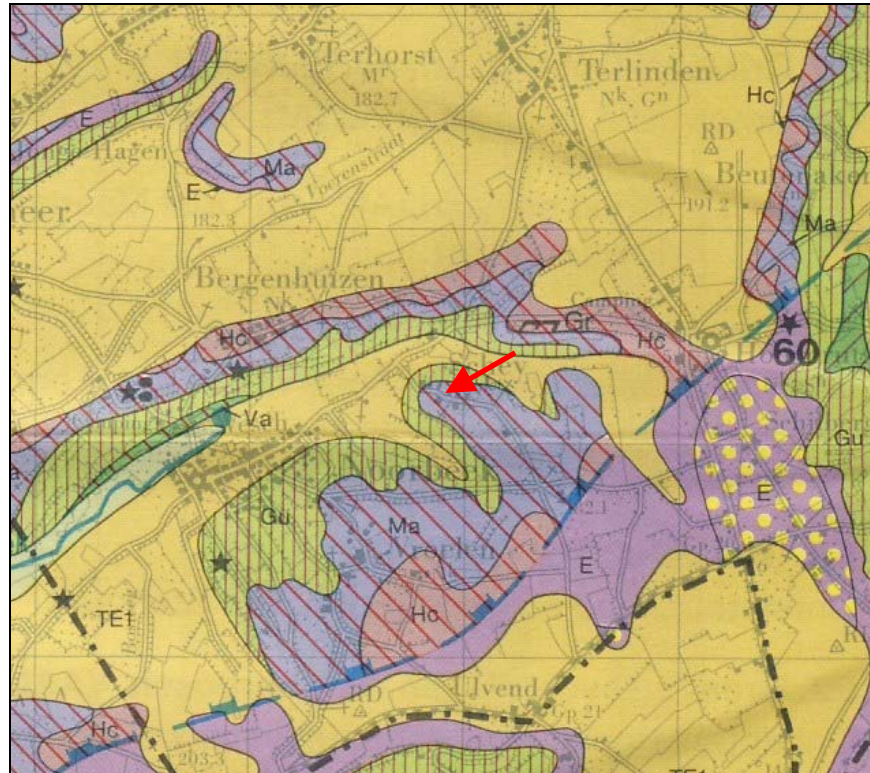
Het reliëf van het Plateau van Margraten wordt vooral bepaald door de zogenaamde droogdalen. Deze zijn in eerste instantie ontstaan onder periglaciale omstandigheden gedurende de laatste fase van de laatste ijstijd en zijn vervolgens verdiept of opgevuld onder invloed van ontbossing en bodemerosie gedurende het Laat-Holoceen. Centraal op het plateau zijn deze droogdalen vrij ondiep, meer naar de randen zijn ze meestal diep ingesneden en vaak asymmetrisch van vorm.

In de oorspronkelijke glaciële lössleem op de plateaus, zijn gedurende het Midden-Holoceen (Atlanticum en Subboreaal; 8000-2600 jaar BP) zogenaamde brikgronden ontstaan met een kenmerkende roodbruine, relatief lutumrijke B-horizont. In de jongere, vooral vanaf de Romeinse tijd en middeleeuwen door erosie gevormde secundaire löss, het zogenaamde colluvium, worden polder- en ooivaaggronden zonder duidelijke B-horizont, aangetroffen.

Colluviale afzettingen worden gekenmerkt door een zeer fijne gelaagdheid (ca. 0,5 – 2,0 mm) waarbij zand- en siltlaagjes vaak worden afgewisseld door donkerdere humuslaagjes of humusfibers. Ze hebben veelal ook een relatief geringe cohesie. Plaatselijk kunnen fijn grind, brokjes kalksteen en/of, indien het jonge afzettingen betreft, antropogene bestanddelen zoals aardewerk, baksteen en steenkool voorkomen.

Legenda:

Va = glauconiet- en kleihoudend fijn marien zand (formatie van Vaals)
 Gu = mariene kalksteen (formatie van Gulpen)
 Ma = Maasafzettingen; grind, zanden klei (formatie van Beegden)
 Ho = hoekige vuursteen met grind (afzettingen van Hoogcruts)
 E = vuursteeneluvium
 Verticale arcering = kleefaarde
 Schuine arcering = overige hellingafzettingen (mengsels van grind, zand en leem)

Figuur 5: Uitsnede uit de geologische oppervlaktekaart van Zuid-Limburg (RGD, 1988) met de ligging van het plangebied (rode pijl)

Het plangebied ligt geomorfologisch gezien op een smal restant van een plateauterras bedekt met löss (figuur 7, legenda-eenheid 9E6). Deze geomorfologisch geïsoleerde erosierest wordt aan alle zijden omsloten door dalhellingen oftewel afbraakwanden (figuur 7, legenda-eenheid 17/16A2), die de overgang vormen naar de aangrenzende droogdalen (figuur 7, legenda-eenheid 15/14S3).

Op de uitsnede uit het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN, figuur 9) is duidelijk te zien dat het plangebied op een vooruitstekende kaap ligt op een hoogte van ca. 175 meter +NAP. Het hoogteverschil met de aangrenzende droogdalbodem bedraagt circa dertig meter. In zuidoostelijke richting sluit de smalle kaap van Schey aan op het hoge schiervlakterestplateau dat geleidelijk oploopt tot een hoogte van meer dan 200 meter +NAP. Het plateauterras waar Schey inclusief het plangebied op ligt, is volgens de bodemkaart van Nederland matig hellend (hellingklasse C; 5-8 %). De aangrenzende dalhellingen (afbraakwanden) zijn sterk hellend (hellingklasse D; 8-16 %).

De bodems ter plaatse van het plangebied bestaan volgens de bodemkaart van Nederland uit ooivaaggronden in siltige (löss)leem in situ (figuur 8, legenda-eenheid Ld6). De toevoeging ...g duidt op grind en/of grof zand beginnend tussen de 40 en 120 cm –mv. Dit type bodem

duidt er op dat de lössbodem in de loop der tijd sterk is geërodeerd waardoor de oorspronkelijke radebrikgrond volledig is verdwenen.

In afwijking van de geologische oppervlaktekaart komen volgens de bodemkaart ter plaatse van het plangebied eolische lössafzettingen en geen hellingafzettingen voor. Deze hellingafzettingen liggen volgens de bodemkaart wel pal ten noorden van het plangebied op de dalhelling (afbraakwand) en worden aangeduid als löss-, terras- en kalksteenhellinggronden (figuur 8, legenda-eenheid AHc). Deze hellinggronden bestaan uit löss, Maasafzettingen en kalksteen. Het betreft vrijwel steeds gebieden met betrekkelijk korte, vrij steile tot zeer steile hellingen, waarin zowel componenten van de löss- en terrashellinggronden (bovenste deel van de helling) als van de kalksteenhellinggronden (onderste zeer steile deel, soms wand van de helling) voorkomen. Deze typen wisselen elkaar op korte afstand af, waardoor ze als een associatie (samengestelde eenheid) zijn aangegeven.

De kalksteenhellinggronden bestaan uit een associatie van meer of minder diep verweerde kalksteen, secundaire löss en löss *in situ*.

- De ondiep verweerde kalksteen beslaat het grootse oppervlak. De gronden bestaan meestal uit een 10-40 cm dik verweringsresidu (kalkrijke klei met kalksteenbrokjes en stukken vuursteen) op kalksteen. Onder bos kan in het verweringsmateriaal plaatselijk een duidelijk donkere bovengrond (eerdlaag, Ap-horizont) zijn ontstaan. Op de wat minder steile hellingen worden ze hier en daar ook wel aangetroffen, maar daar zijn ze vaak bedekt met een laag secundaire löss, eventueel vermengd met grind of brokken kalksteen.
- Een dikker verweringsresidue (of kleefarde, zie vorige pagina) met een dikte van meer dan 40 cm wordt in de kalksteenhellinggronden niet vaak aangetroffen.
- Soms is de kleefarde bedekt met een laag secundaire löss.
- Eventueel kan ook primaire löss (*in situ*) voorkomen op de kalksteenhellinggronden, maar dat is niet vaak het geval.
- Vuursteeneluvium, een laag vuursteen die samen met het kleiige verweringsresidu is achtergebleven, wordt voornamelijk aan de top van de hellingen aangetroffen. Het kan daar met vrij veel kleibijmenging aan het oppervlak liggen, maar ook bedekt zijn met een dunne laag löss.

Bij de löss- en terrashellinggronden domineert de lösscomponent sterk. Ze bestaat voor een belangrijk deel uit secundaire löss, maar ook wel uit löss *in situ*.

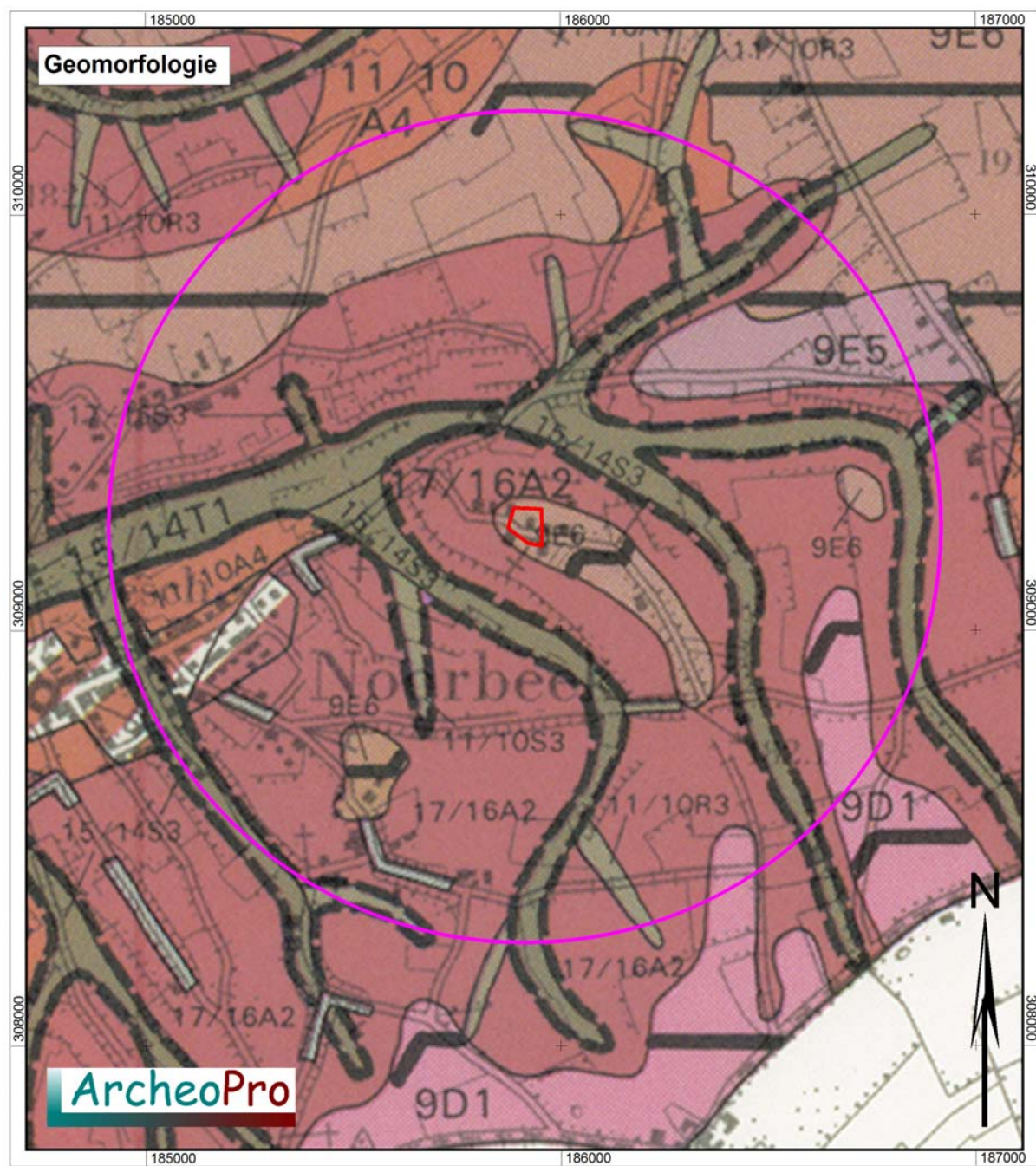
In de droogdalen liggen ooivaaggronden in siltige colluviale leem. (figuur 8, legenda-eenheid Ldd6). In laat-Holoceen colluvium ontbreken de brikgronden met hun kenmerkende roodbruine lutumrijke inspoelingslaag (Bt-horizont). De dikte van de colluviale afzettingen kan meerdere meters bedragen. Als gevolg van periodiek natte omstandigheden hebben bodems deze vaak roestvlekken (gley).

2.3 Referentieprofiel

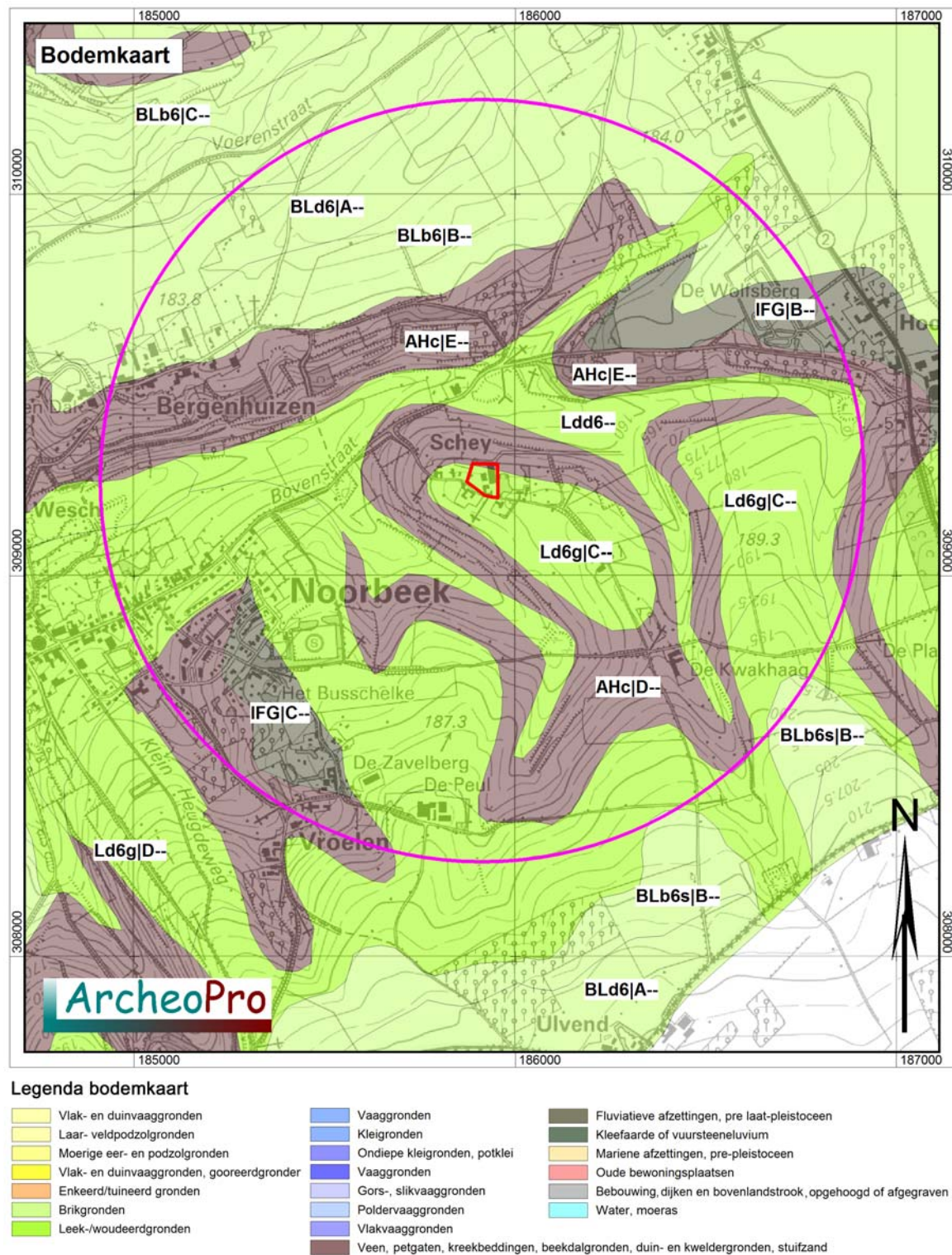
Brikgronden worden gekenmerkt door de aanwezigheid van een 'briklaag', die op minder dan 80 cm –mv begint. Een briklaag is een veelal roodbruine laag waarin door de inspoeling van lutum een textuur-B oftewel Bt-horizont is ontstaan. Deze laag is vrij stug ten opzichte van de bovenliggende A- en E-horizonten. Om als briklaag te kwalificeren dient de lutum-inspoelingshorizont tenminste 15 cm dik te zijn en minimaal 8% lutum te bevatten. De maximaal waargenomen dikte bedraagt ruim 60 cm. Brikgronden komen voor in oude rivierkleigronden maar vooral in de Zuid - Limburgse lössgronden. Radebrikgronden zijn droge (xeromorfe) brikgronden die vooral voorkomen op de hooggelegen, vlakke plateaus. Door de uitspoeling van lutum en ijzeroxiden is de E-horizont veelal lichter van kleur en ook minder stug. Wanneer door erosie de toplaag is verdwenen en de briklaag aan of nabij het maaiveld ligt, spreekt men van een bergbrikgrond. In radebrikgronden begint de briklaag op 40 tot 50 cm –mv. Komen in de briklaag onder invloed van periodiek meer grondwater duidelijke gleyverschijnselen voor (roestvlekken), dan spreekt men van daalbrikgronden. In het referentieprofiel (figuur 6) is de oorspronkelijke aanduiding van bodemhorizonten uit 1966 vervangen door de internationale aanduidingen uit 1974.

*Figuur 6: Voorbeeld van een radebrikgrond in löss.
(Bakker de, H. en A.W. Edelman-Vlam, 1976).*

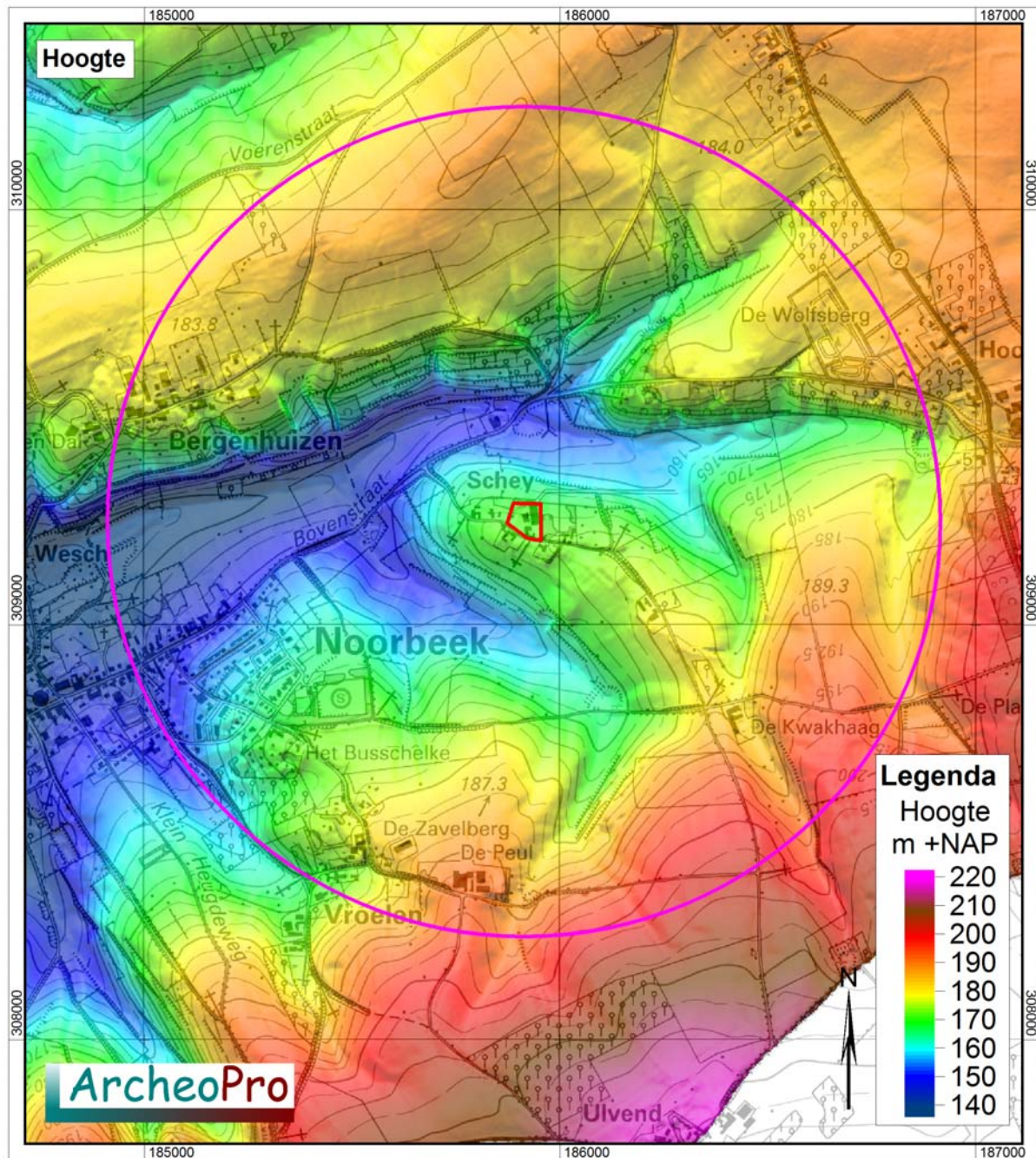

Figuur 7: Uitsnede uit de geomorfologische kaart met daarin rood omlijnd het plangebied met daaromheen de cirkel die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

Figuur 8: Uitsnede uit de bodemkaart met daarin rood omlijnd het plangebied met daaromheen de cirkel die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft. Voor uitleg van de codes, zie hoofdstuk 2.2

Figuur 9: Uitsnede uit het Actueel Hoogtebestand Nederland met daarin rood omlijnd het plangebied met daaromheen de cirkel die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

2.4 Archeologie

Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW 3.0) ligt het plangebied in een zone met een middelhoge kans op het aantreffen van archeologische waarden. Deze verwachting is gekoppeld aan de ligging op een kaapvormige plateaurand langs een (droog)dal waar in meer of minder mate geërodeerde bodems voorkomen.

Het plangebied ligt binnen de historische (dorps)kern van Schey (monumentnr. 16.378). Op de AMK zijn historische (dorps)kernen en clusters oude bebouwing als gebieden van hoge archeologische waarde aangegeven. De begrenzing van deze kernen is gebaseerd op topgrafische kaarten uit de negentiende en vroege twintigste eeuw. Binnen de contouren van deze historische kernen kunnen in de bodem waarschijnlijk ook resten van (laat)middeleeuwse bewoning aangetroffen worden. Onderzoek van Renes onderstreept het beeld dat de oudste kern van Schey in de periode 1000-1500 AD gedateerd moet worden (Renes, 1988, p.67 ev.; zie ook paragraaf 2.6 Historie). Uiteraard kunnen binnen deze kernen ook sporen van oudere bewoning aanwezig zijn. Binnen het plangebied zelf zijn tot op heden geen archeologische waarnemingen bekend.

Binnen het onderzoeksgebied liggen nog drie andere oude bewoningskernen: Vroelen, Noorbeek en Bergenhuizen. Volgens Renes (1988) en Kerkstra e.a. (2007) moeten de oudste kernen van Noorbeek en Bergenhuizen gedateerd worden in de periode 500-1000 AD. Vroelen is, juist zoals Schey, in de daaropvolgende periode als 'modern' ontginningsdorp ontstaan. (Zie ook paragraaf 2.6 Historie).

Daarnaast zijn in het verleden twee archeologische vondsten gemeld: een vuurstenen afslagschabber en de resten van een (laat)middeleeuws hoeve of huisplaats. De vuurstenen schabber (waarnemingsnr. 33.085) is zevenhonderd meter te noordoosten van het plangebied op de zuidflank van het droogdal aangetroffen. De (laat)middeleeuwse hoeve of huisplaats ongeveer driehonderd meter te oosten van het plangebied.

Binnen het onderzoeksgebied is in het verleden slechts één archeologisch onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek van Synthegea aan de 12de septemberlaan heeft betrekking op een plangebied dat niet op een plateau maar op een steile helling ligt. Hierdoor zijn de onderzoeksresultaten voor het plangebied Schey 11 weinig relevant.

Tabel 1: Overzicht van archeologische monumenten en waarnemingen

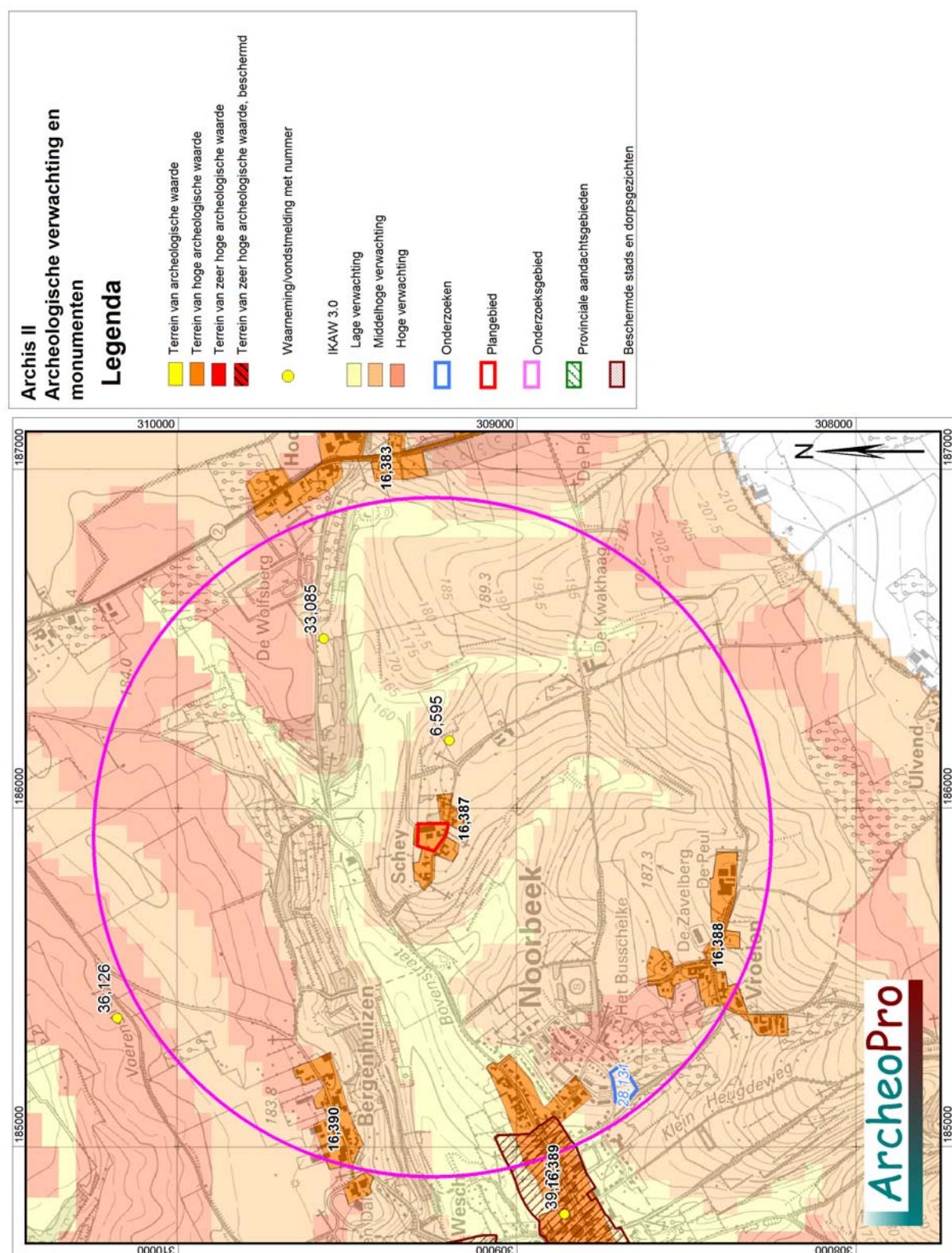
Monumenten binnen het onderzoeksgebied			
Nummer	Coördinaat	Periode	omschrijving
16378	185.905 / 309.236	Late Middeleeuwen	Cluster oude bebouwing Schey.
16388	185.557 / 308.416	Late Middeleeuwen	Cluster oude bebouwing Vroelen.
16389	184.935 / 308.886	Late Middeleeuwen	Oude dorpskern van Noorbeek.
16340	185.066 / 309.534	Late Middeleeuwen	Cluster oude bebouwing Bergenhuizen.

Waarnemingen binnen het onderzoeksgebied			
Nummer	Coördinaat	Periode	Vondsten
6595	186.200 / 309.200	Late Middeleeuwen	natuurstenen resten, resten van een laatmiddeleeuwse hoeve en/of onverhoogde huisplaats
33085	186.500 / 309.570	Laat Paleolithicum - Neolithicum	vuurstenen afslagschabber

Onderzoeken binnen het onderzoeksgebied			
Nummer	Coördinaat	Periode	Omschrijving
28131	185.185 / 308.685	NVT.	Synthegra bv., 2009, plangebied 12 ^{de} septemberlaan te Noorbeek: IVO-K Door de ligging op een steile helling hebben erosie en colluviatie een grote invloed gehad op het aanwezige bodemarchief. Eventueel aanwezige archeologische resten zijn verstoord. Op grond van de onderzoeksresultaten wordt voor het plangebied geen vervolgonderzoek geadviseerd.

2.5 Informatie amateurarcheologen

ArcheoPro heeft contact opgenomen met de Heemkundevereniging Margraten. Zij hebben aangegeven niet over enige nadere informatie met betrekking tot het plangebied te beschikken.

Figuur 10: Kaart met Archis-gegevens met daarop een cirkel met een straal van één kilometer rond het plangebied die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

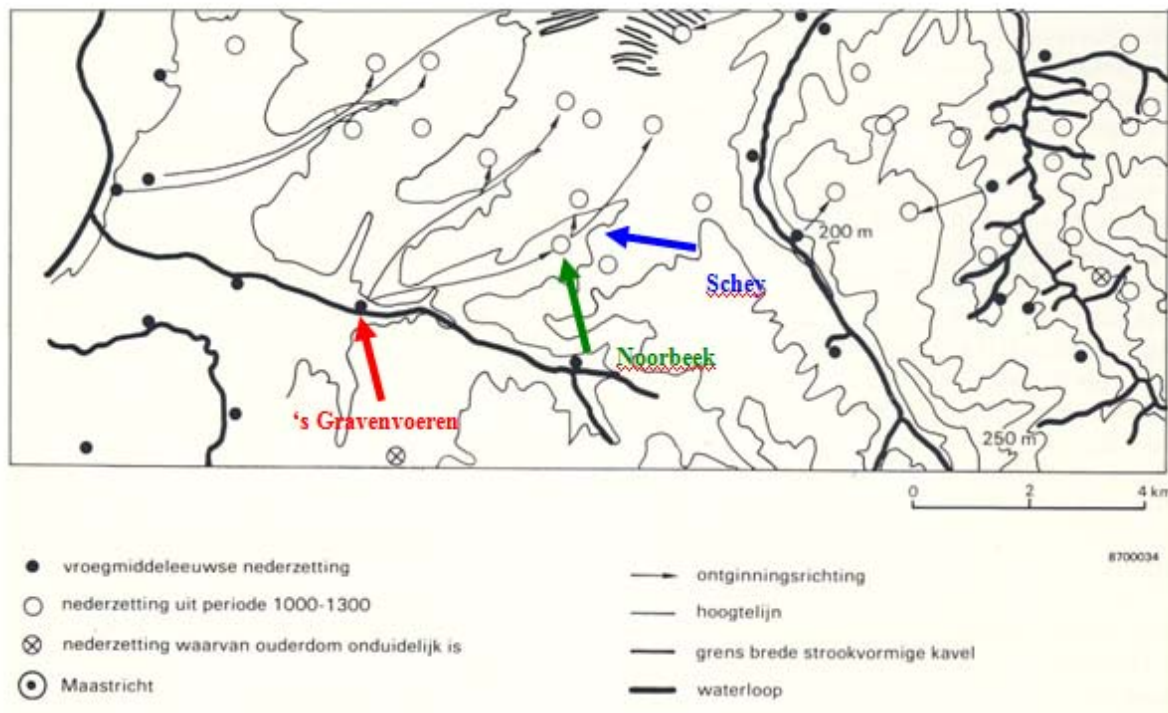
2.6 Historie

In 1988 heeft J. Renes de resultaten van een uitgebreide studie naar het landschapsgebruik in Zuid-Limburg gepubliceerd. Een tweede onderzoek dat meer gericht was op het Plateau van Margraten, is in 1986 uitgevoerd door J. Hartmann.

Beide onderzoeken schetsen een beeld van ontginningsgeschiedenis en het ontstaan van middeleeuwse nederzettingen rondom en op het plateau.

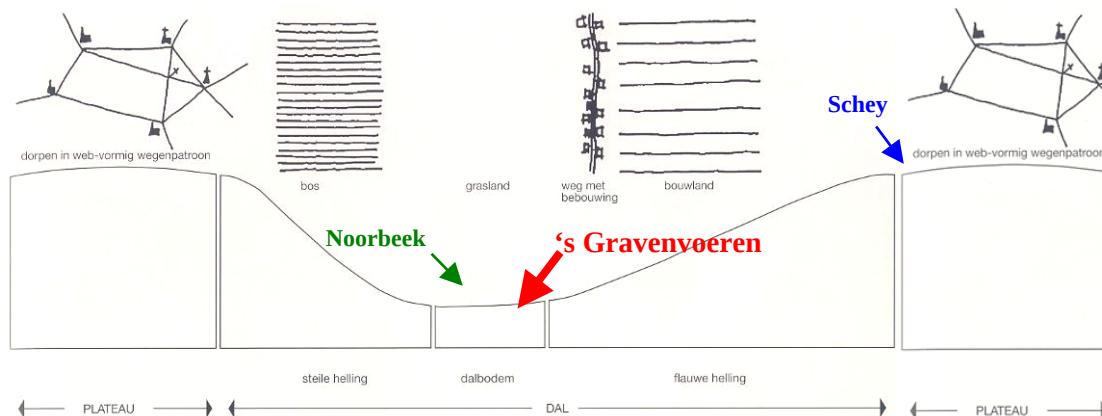
In grote lijnen kan het occupatiepatroon als volgt worden geduid:

1. de oudste nederzettingen (daterend in de vroege middeleeuwen) liggen in de watervoerende beekdalen;
2. in de overgang van vroege naar volle middeleeuwen werden dochternederzettingen gesticht, onderaan de dalhellingen en in de grotere droogdalen;
3. in de volle middeleeuwen trok met het plateau op en stichtte daar (klein)dochternederzettingen.

Figuur 11. Ontginningsgeschiedenis van het zuidelijke deel van het plateau van Margraten (naar Renes, 1988, p. 70).

Schey is vermoedelijk een middeleeuws plateauontginningsdorp (zie figuur 11). Vanuit de vroegmiddeleeuwse kern van 's Gravenvoeren, gelegen in het Voerdal, is in de periode 11de – 13de eeuw de kern van onder andere Noorbeek gesticht. Noorbeek ligt onderin een droogdal, vlak voor de relatief steile opgang naar het plateau en op het punt waar een beek ontspringt. Niet lang daarna (maar mogelijk zelfs gelijktijdig) heeft men vanuit 's Gravenvoeren/Noorbeek verschillende plateau-nederzettingen gesticht. Schey is er daar één van. Het ontstaan van de oudste bebouwingskern van Schey, alsook de bijhorende landinrichting (wegen, graften, verkaveling, ed.) moet dan ook in de periode 11de – 15de eeuw geplaatst worden.

Figuur 12. Doorsnede van het reliëf van het heuvelland met karakteristieken van het occupatiepatroon (bewerkt naar Kerkstra e.a., 2007, p. 39).

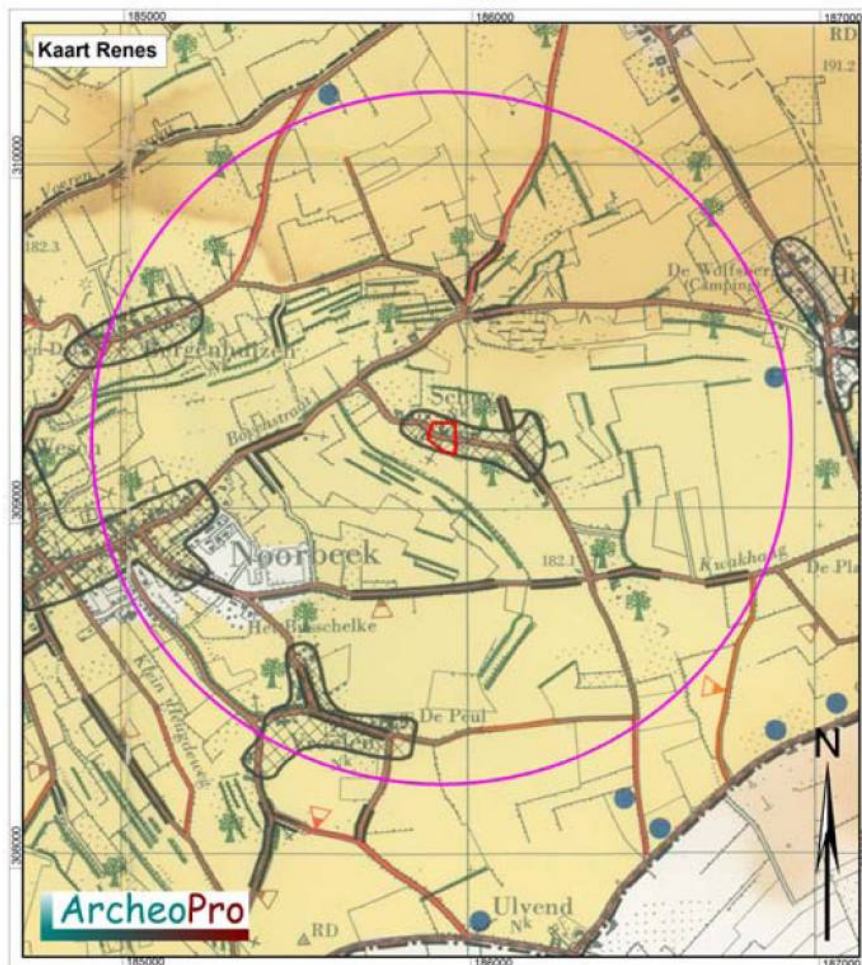
Afhankelijk van de ligging van de plateauonderzettingen langs steile dan wel flauwe hellingen varieert het landgebruik van de ruime omgeving van de nederzetting van akkerland of bouwland tot respectievelijk bossen (figuur 12). Schey zelf ligt op een matig hellend plateau (5-8 %). De aangrenzende dalhellingen zijn sterk hellend (8-16 %). Rondom Schey liggen momenteel akkers en weiden. De oudst beschikbare kaarten tonen een vergelijkbaar beeld (figuur 13). Een kleine bebouwingskern bestaande uit een aantal boerderijen/woningen met huisweides en dito boomgaarden en daaromheen de akkerlanden, deels op de flanken en hellingen. Ontsluitingswegen, al dan niet afgezoomd met hagen en bomenrijen zijn tezamen aangelegd.

Figuur 13: Uitsnede uit de Ferrariskaart uit ca. 1777 (links) en de Tranchotkaart uit ca. 1805 (rechts). Het plangebied is op beide kaartbeelden met een blauwe pijl aangegeven.

Opvallend op zowel de Ferrariskaart als de Tranchotkaart is de kleinschalige perceelstructuur rondom de boerderijen: kleine, met hagen omzoomde percelen die als huisweide of boomgaard in gebruik waren. Dit in tegenstelling tot de akkerlanden die bestaan uit relatief grootschalige, open akkerlanden, zonder omzoming. Dit onderscheid onderstreept het doel van de plateauonderzettingen, namelijk op de open akkerlanden productie van voedsel voor onder andere de moedernederzettingen (Noorbeek en 's Gravenvoeren in het geval van Schey) en op de huisweides werd aanvullend voorzien in de eigen voedselbehoefte.

In de eerder aangehaalde studie van Renes (1988) is op basis van alle beschikbare bronnen een beeld geschetst van het historische cultuurlandschap. Volgens de kaart behorende bij de studie (figuur 14) ligt het plangebied in een oude, en sinds de vroege negentiende eeuw weinig veranderde dorpskern. Het dorp wordt doorsneden door één weg die uit de middeleeuwen of de periode daarvoor dateert. Op de hellingen rondom het dorp liggen diverse graften (steilranden). Deze graften wijzen op (post)middeleeuwse akkerbouw op de relatief steile hellingen. Hoogstamboomgaarden met weiden en akkerlanden typeren het landschap rondom de oude bewoningskern. Het verkavelingspatroon is sinds 1830 weinig of niet gewijzigd.

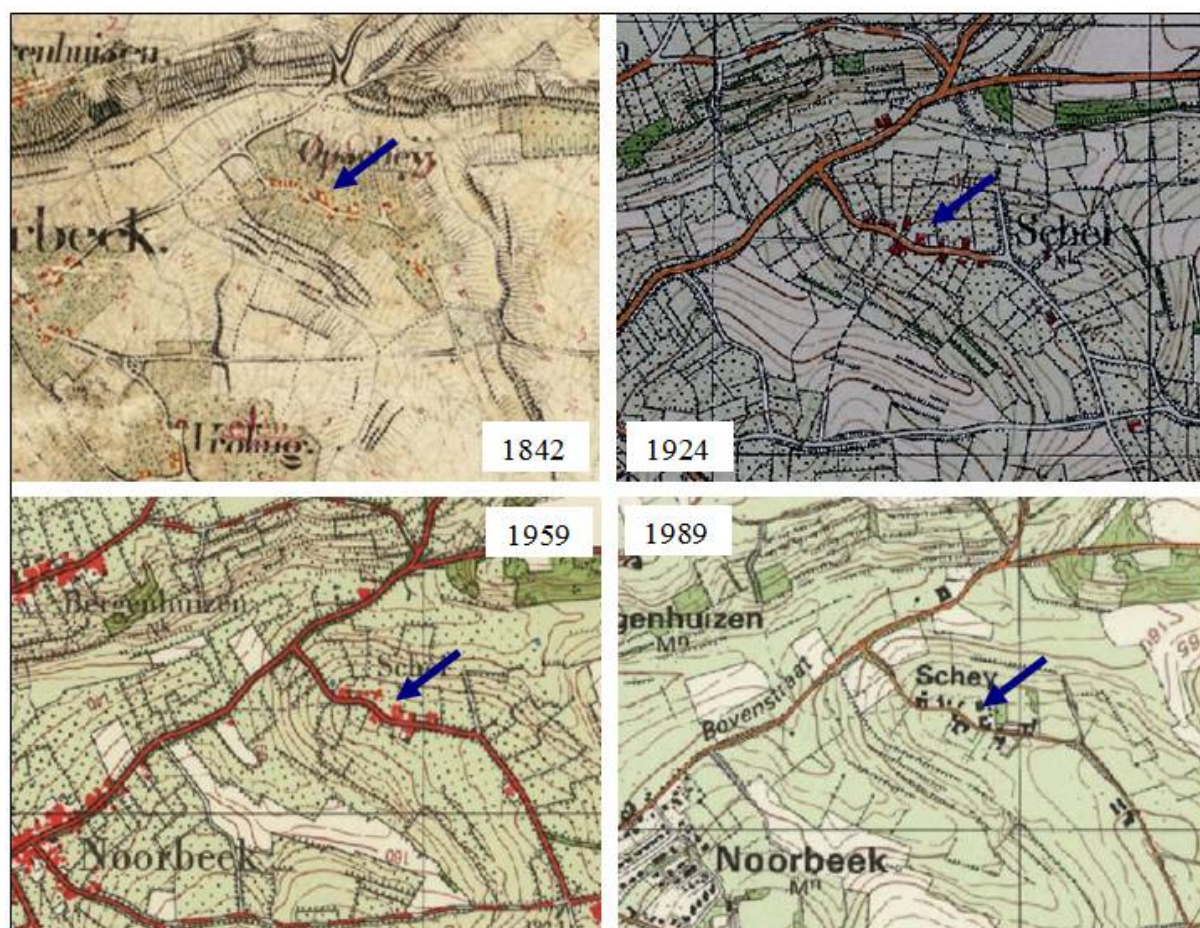

Legenda:

	sedert 1830 weinig veranderd verkavelingspatroon
	hoogstamboomgaard
	graft
	oude kern met sedert 1810 weinig veranderde plattegrond
	Weg ouder dan of gelijktijdig met middeleeuwse verkaveling

Figuur 14: Uitsnede uit de kaart met historische landschapselementen (naar Renes, 1988).

Gedurende de afgelopen tweehonderd jaar blijkt het landschap rondom het plangebied weinig verandering te hebben ondergaan (figuur 15). Dit geldt voor de oorspronkelijk middeleeuwse wegenstructuur en voor de dorpsstructuur. Binnen het dorp Schey liggen enkele grotere vierkantshoeves en diverse kleinere huizen of boerderijen als een lint langs de weg. Het verkavelingspatroon met de huisweides rondom de lintbebouwing blijft goed herkenbaar.

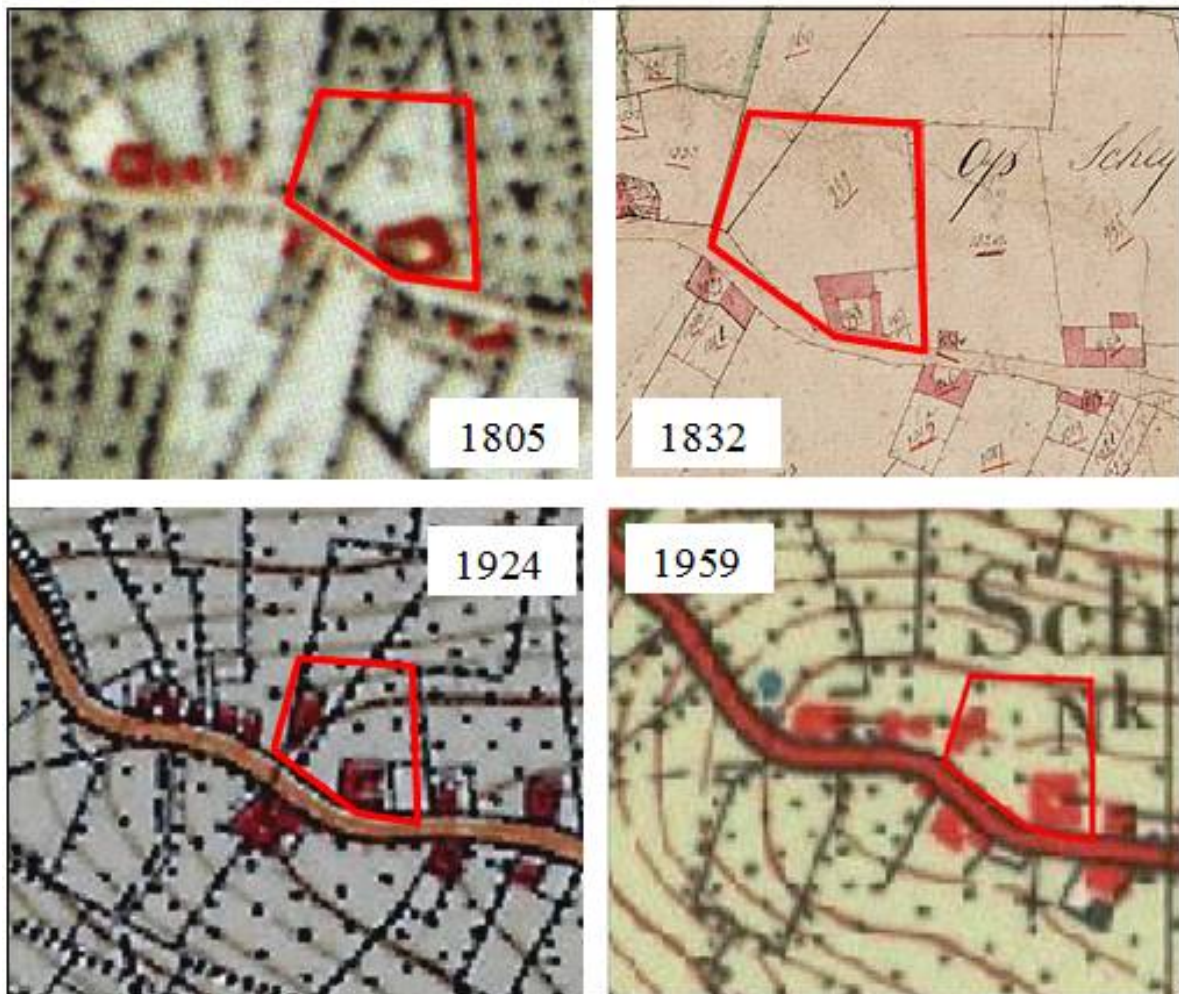

Figuur 15: topografische kaarten van het onderzoeksgebied, achtereenvolgens uit 1842, 1924, 1955 en 1989. De ligging van het plangebied is met een blauwe pijl aangegeven.

Figuur 16 toont vier gedetailleerdere uitsneden van historische kaarten uit achtereenvolgens 1805 (Tranchotkaart), 1832 (kadasterkaart) en 1924 en 1959 (topografische kaart van Nederland). Gedurende de 19^e eeuw ligt binnen het plangebied enkel de grote vierkantsboerderij in de zuidoosthoek. Volgens de kadasterkaart uit 1832 lag het plangebied destijds binnen de percelen 956, 958, 959 en 960. Uit de aanwijzende tafels die bij de kadasterkaart behoren, blijkt dat de toenmalige percelen in eigendom waren bij Ruwet en Offermans en in gebruik waren als tuin, huis en boomgaard. De plattegrond van de vierkantsboerderij duidt op een traditionele indeling met een grote (hooi)schuur (noordzijde), veestallen (oostzijde), woonhuis (westzijde) en poortgebouw (zuidzijde). De Ferrariskaart (zie figuur 13) toont aan dat deze vierkantsboerderij wat betreft bouwvolume van vóór 1777 dateert.

Tussen 1832 en 1924 is langs de westgrens van het plangebied een tweede pand gebouwd. Dit pand is na 1959 weer op enig moment gesloopt en vervangen door een kleiner gebouw. De huidige situatie (figuur 17) toont een tweetal grote moderne agrarische schuren die achter de

vierkantsboerderij liggen (zie ook figuur 2). Figuur 18 geeft een beeld van de gevels van de huidige vierkantsboerderij. Opvallend hieraan is dat het volledig als een agrarisch bedrijfsgebouw oogt en het traditionele woonhuis ontbreekt.

Figuur 16: detailuitsneden van historische kaarten van het plangebied uit 1805, 1832, 1924 en 1959 met het plangebiedrood omlijnd.

Figuur 17: detailuitsnede van de actuele topografische kaart uit 2008 met het plangebied rood omlijnd

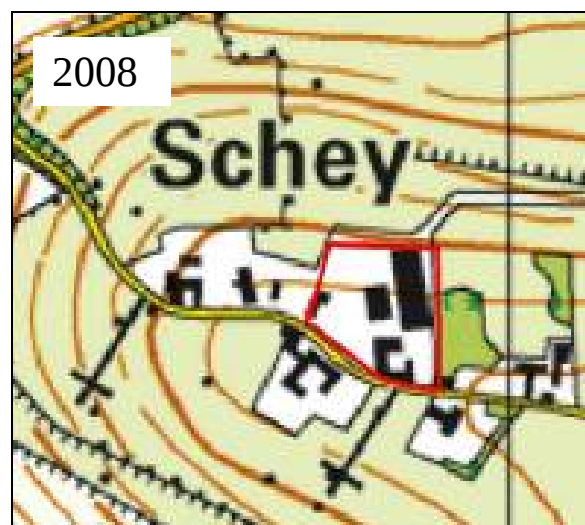

foto1

foto 2

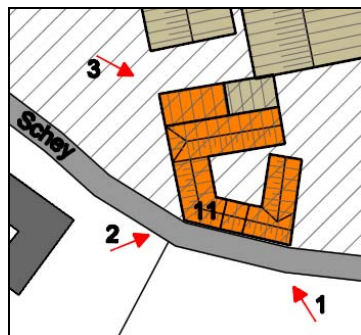

foto 3

*Figuur 18: foto's van de bestaande vierkantshoeve met aanduiding van foto-standpunten (linksonder).
Bron: Architectenbureau Beckers maart 2011*

2.7 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Specifieke ligging (locatie)

Het plangebied ligt op het Plateau van Margraten binnen de historische kern van Schey. Schey is naar verwachting een laatmiddeleeuws ontginningsdorp. Het dorp ligt op een vooruitstekende kaap (plateaurest) die aan drie zijden omgeven wordt door relatief steile dalhellingen. De bodem bestaat uit dunne (geërodeerde) lössafzettingen.

Verwachte perioden (datering) en complextypes

Nederzettingen (kampementen) uit het laat-paleolithicum en mesolithicum kunnen in principe overal voorkomen. Deze jagers-verzamelaars verbleven doorgaans niet lang op dezelfde plaats en trokken veelvuldig door het landschap. Er is echter wel een tendens in de vestiging van deze jagers-verzamelaars zichtbaar: met name de hoogtes bestaande uit terrassen, plateaus en hoge ruggen werden opgezocht. Hierbij hadden de gradiëntzones nabij watervoerende laagtes of dalen de voorkeur.

Vanaf het vroeg-neolithicum vestigde men zich min of meer permanent in het Zuidlimburgse lössgebied en ontstonden de eerste sedentaire landbouwnederzettingen van de LBK-cultuur en later de Rössencultuur, de Michelsbergcultuur en de Stein-groep. Deze nederzettingen lagen vooral op de lössplateaus.

De bronstijd breekt hier ogenschijnlijk mee. Deze periode heeft in Zuid-Limburg echter dermate weinig resten nagelaten (of zijn tot op heden aan het oog onttrokken) dat voor deze periode geen goed onderbouwd verwachtingsmodel opgesteld kan worden. Op basis van een paleoecologisch onderzoek van Bunnik (1999) naar de vegetatieontwikkeling in het lössgebied tussen Rijn en Maas kunnen een aantal globale uitgangspunten geformuleerd worden. Vanaf de bronstijd lijkt men te kiezen voor de beschutte locaties nabij actieve beekdalen en gebruikte men de hoger gelegen gebieden overwegend voor begraving en mogelijk landbouw. In de bronstijd was blijkens palynologisch onderzoek het aandeel van de landbouw op de plateaus echter nog zeer beperkt. Het landschap bestond toen nog overwegend uit aaneengesloten loofbossen.

In de ijzertijd en de Romeinse tijd kwam daar verandering in. Het landschap werd door menselijk ingrijpen veel opener ten behoeve van vooral landbouwactiviteiten. Naast de nederzettingen in de beekdalen kwamen in de ijzertijd ook nederzettingen op de randen van de terrassen en plateaus voor. Romeinse boerderijen werden eveneens vooral op de glooiende lösshellingen langs beekdalen gebouwd.

In de vroege middeleeuwen liep de omvang van de bevolking terug en lagen de nederzettingen vooral in de beekdalen; de plateaus raakten weer bebost. Vanaf de volle middeleeuwen (elfde eeuw) werden de plateaus systematisch vanuit de dalen ontgonnen en werden ook hier nederzettingen zoals Schey gesticht.

Op basis van bovenstaand algemeen vestigingspatroon, de bekende vondsten en waarnemingen in en rondom het plangebied, de beschikbare historische bronnen en de landschappelijke ligging, is onderstaande verwachtingsmatrix opgesteld. Nederzettingen gaan vrijwel altijd vergezeld van randfenomenen (*off-site* verschijnselen) in de vorm van wegen, greppels, grensstenen, graften, deposities, grafvelden, cultusplaatsen, wasplaatsen, voordes, afvalplaatsen, e.d. Voor de volle en late middeleeuwen en de nieuwe tijd in het bijzonder geldt dat nederzettingen vooral in en rond de huidige historische kern van Schey zullen voorkomen. De huidige vierkantshoeve binnen het plangebied kan een oudere voorganger hebben gehad. Daarnaast kunnen binnen het plangebied resten van bijbehorende erfconstructies voorkomen uit met name de middeleeuwen en nieuwe tijd.

Tabel 2: Verwachtingsmatrix

Periode	nederzettingen	randfenomenen
paleolithicum	hoog	n.v.t.
mesolithicum	hoog	n.v.t.
neolithicum	hoog	hoog
bronstijd	onbekend	onbekend
ijzertijd	hoog	hoog
Romeinse tijd	hoog	hoog
vroege middeleeuwen	laag	laag
volle en late middeleeuwen	hoog	hoog
nieuwe tijd	hoog	hoog

Uiterlijke kenmerken

Nederzettingsresten uit alle perioden zullen binnen het plangebied uit vondststroeringen van (vuur)steen en/of aardewerk bestaan en eventueel uit opgevulde spoorvullingen en/of muurwerk direct onder de bouwvoor. Nederzettingsresten kunnen in principe altijd vergezeld gaan van grafresten en bij de nederzetting behorende randfenomenen.

Mogelijke verstoringen

Door het eeuwenlang gebruik als akker, erf en de bebouwing op het plangebied kan een aanzienlijke verstoring van eventuele archeologische resten zijn opgetreden. De initiatiefnemer heeft echter aangegeven dat binnen het plangebied een ophogingspakket aanwezig is. Dit ophogingspakket kan de eventueel aanwezige oudere resten beschermd hebben tegen (sub)recente bodemverstoringen.

3 Conclusies en aanbevelingen (selectieadvies)

Volgens het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel geldt voor het plangebied een hoge verwachting voor wat betreft de aanwezigheid van archeologische resten daterend uit het laat-paleolithicum, het mesolithicum, het neolithicum, de ijzertijd, de Romeinse tijd, de volle en late middeleeuwen en de nieuwe tijd. De verwachting voor resten daterend uit de vroege middeleeuwen is laag. Voor de bronstijd is de verwachting onbekend.

Op basis van bovenstaande resultaten wordt geadviseerd om bij graaf- en sloopwerkzaamheden binnen het plangebied dieper dan 30 cm –mv dan wel dieper dan een (nog aan te tonen) recente ophogingslaag, voorafgaand hieraan een inventariserend archeologisch onderzoek door middel van proefsleuven uit te voeren. Doel van dit onderzoek is om vast te stellen of er binnen het plangebied oudere nederzittingsresten aanwezig zijn, met name resten die meer inzicht kunnen geven in het ontstaan van Schey als ontginningsdorp vanuit Noorbeek en 's Gravenvoeren in vermoedelijk de volle of late middeleeuwen. Archeologisch dorpskernonderzoek dient ter toetsing van de tot op heden vooral op basis van geschiedkundige, historisch-geografische en paleoecologische bronnen geformuleerde ontginningsgeschiedenis van het Zuidlimburgse heuvelland.

Het proefsleuvenonderzoek mag enkel worden uitgevoerd op basis van een voorafgaand opgesteld en door het bevoegd gezag goedgekeurd programma van eisen (PvE). Indien de graafwerkzaamheden niet dieper zullen gaan dan de vermoede recente ophogingslaag, dient deze eveneens voorafgaand door middel van boor- of proefputtenonderzoek te worden aangetoond.

In alle gevallen geldt dat indien archeologische materialen en/of sporen aangetroffen worden, deze gemeld dienen te worden bij de gemeente Eijsden-Margraten, conform Monumentenwet 1988, laatste wijziging van 1 september 2007, paragraaf 7, artikel 53 en verder.

Verklarende woordenlijst:

BP: Before Present (present = 1950 na Chr.)

GPS: Global Positioning System

IVO: Inventariserend VeldOnderzoek

NAP: Normaal Amsterdams Peil

RCE: Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed

SIKB: Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

KNA: Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Archeologische tijdschaal

Periode	Datering
Midden- en Laat Paleolithicum (oude steentijd)	250.000 - 9000
Mesolithicum (midden steentijd)	9000 - 4500
Neolithicum (nieuwe steentijd)	4500 - 2000
Bronstijd	2000 - 800
IJzertijd	800 - 12 v. chr.
Romeinse tijd	12 v chr. - 500 n. chr.
Vroege middeleeuwen	500 - 1000
Volle middeleeuwen	1000 - 1250
Late middeleeuwen	1250 - 1500
Nieuwe tijd	1500 - heden

Bronnen

Grote historische Provincie Atlas van Nederland; deel 4 Zuid-Nederland 1838-1857 1:50.000.
Topografische dienst Wolters Noordhoff Groningen 1990

Grote historische topografische Provincie Atlas Limburg; 1894-1926 1:25.000. Nieuwland
Tilburg 2006

Grote topografische atlas van Nederland 1:50.000 Deel 4 Zuid-Nederland. Topografische
dienst. Wolters Noordhoff Groningen 1997

Kadastrale minuut 1830 met aanwijzende tafels, (www.watwaswaar.nl)

Kadaster Topografische Dienst, Top25Raster, Top10Vector, GBKN kaarten, Emmen 2008

Luchtfoto, <http://maps.google.nl>

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, IKAW 2 (Indicatieve kaart Archeologische Waarden),
Amersfoort.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, AMK (Archeologische monumentenkaart),
Amersfoort.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, ARCHIS II (Archeologisch Informatie Systeem),
<http://archis2.archis.nl/>

Rijkswaterstaat, Servicedesk Data, AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), Delft.

Stichting voor Bodemkartering, Bodemkaart van Nederland 1:50.000. Kaartblad 61-62 West en Oost Maastricht-Heerlen. Staring Centrum Wageningen, 1990.

Stichting voor Bodemkartering, Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000, Staring Centrum, Wageningen, 1989

Geologische kaart van Zuid-Limburg en omgeving (oppervlaktekaart) 1:50.000. RGD Heerlen/Haarlem, 1988.

Geologische kaart van Zuid-Limburg en omgeving (pre-Kwartair) 1:50.000. RGD Heerlen/Haarlem, 1988.

Tranchot en v. Muffling, Kartenaufnahme der Rheinlande 1803-1820

Twaalf provinciën 2007. Atlas van topografische kaarten. Nederland 1955-1965. Uitgeverij twaalf provinciën. Landsmeer.

Literatuur

Arts, N., A. Huijbers, K. Leenders, J. Schotten, H. Stoepker, F. Theuws en A. Verhoeven, 2007, De middeleeuwen en vroegmoderne tijd in Zuid-Nederland, NOaA hoofdstuk 22 (versie 1.0), (www.noaa.nl)

Bakker, H. de en A.W. Edelman-Vlam, 1976. De Nederlandse bodem in kleur.

Bakker, H. de en J. Schelling, 1989. Systeem van bodemclassificatie. De hogere niveaus. Wageningen.

Barends, S. et. al. (red), 2005. Het Nederlandse landschap. Een historisch-geografische benadering. Matrijs

Berendsen, H.J.A., 1997. Landschappelijk Nederland, Assen

Berendsen, H.J.A., 1997. De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie, Assen

Berg, G. M.W. van den, 1996. Fluvial sequences of the Maas. A 10 Ma record of neotectonics and climate change at various time scales. Wageningen

Berkel, G. van & K. Samplonius, 2006. Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie, Utrecht.

Bunnik, F.P.M., 1999. Vegetationsgeschichte der Lössböden zwischen Rhein und Maas von der Bronzezeit bis in die frühe Neuzeit. PhD-thesis universiteit Utrecht.

Deeben, Jos e.a. (red.), 2005. De steentijd van Nederland. Stichting Archeologie.

Gaauw, P. van der, M. de Grooth, J. Hoevenberg, L. van Hoof & H. Stoepker, 2007. Evaluatie en synthese van het in Limburg tussen 1995 en 2006 uitgevoerde onderzoek (www.limburg.nl)

Hartmann, J.L.H., 1986. De reconstructie van een middeleeuws landschap. Nederzettingsgeschiedenis en instellingen van de heerlijkheden Breust en Eijsden bij Maastricht (10^e – 19^e eeuw), Assen/Maastricht.

Hekker, R.C. e.a., 1981. Dorp en stad in Limburg. Ontstaan, ontwikkeling, bescherming en herstel van historische nederzettingen. De Walburg Pers

Kerkstra, e.a. (red.), 2007, Landschapsvisie Zuid-Limburg, Wageningen.

Louwe Kooijmans, L.P., Broeke van den, P.W., Fokkens, H. & A. van Gijn, 2005. Nederland in de Prehistorie. Amsterdam.

Mulder, E.F.J de e.a. (red.), 2003. De ondergrond van Nederland. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten

Renes, J., 1988. De geschiedenis van het Zuid-Limburgse cultuurlandschap, Maastricht

Rensink, E en H. Peeters (red.), 2006. Preserving the Early Past. Investigation, selection and preservation of Paleolithic and Mesolithic sites and landscapes. NAR 31

SIKB, 2010. Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.2. SIKB. Gouda.

Ubachs, P.J.H., Handboek voor de geschiedenis van Limburg, 2000. Maaslandse Monografieën, 63. Hilversum.